

AGNES von KRUSENSTJERNA

Sjäsläkekonst

Ur *En dagdriverskas anteckningar* (1923)



– Tror doktorn, att jag snart kan komma härifrån?

Unge greve Rick lutade sig tillbaka i länstolen och såg på doktorn under halvslutna ögonlock.

Doktorn svarade inte strax. Hans blick föll på ett bord framme vid fönstret, där en mängd cigarrettaskar lågo uppradade.

– Röker ni nu i alla fall? sade han. Ni skulle ju egentligen inte få röka?

– De här äro för resten utmärkta, tillade han, i det han långsamt öppnade en ask med ett fint orientaliskt märke. Han tog dröjande upp en cigarrett och tände den åt sig själv. Inte retsamt, bara liksom tankspritt! Men ett leende i hans pupiller gav som en innebörd av ironi åt denna distraktion.

En nordisk vårmiddags skygga sol flöt svagt gyllne in genom rutorna, som sutto högt upp från golvet. Himlen var hög och lysande och tycktes först stillastående, när man stirrade in i dess vida, blekt strålände fält. Men en dansande skara små lätta skyar, som virvlade fram högst däruppe, likt fjun, dem en

PDF från Litteraturbankens sidor om Shared Reading:

<https://lb.se/bibliotekariesidor/shared-reading/>

Texten är hämtad ur *En dagdriverskas anteckningar* (1923):

<https://lb.se/f/KrusenstjernaA/t/EnDagdriverskasAnteckningar/sida/21/etext>

osynlig mun blåste av en blommas boll, visade att luften var i livlig rörelse.

Nere i allén slogo trädens ännu svarta kvistar oroligt av och an. Och på en brun, sörjig väg långt borta gick en man, vilken böjde huvudet som för att skydda sig mot kast och ilar.

Nej, det var ännu otrevligt och ogästvänligt därute! Det var slut med vinterns stela kyla och vinterns rykande oväder, men det var ännu långt till sommaren. Därute var ännu de brusande vårstormarnas tid.

Röken från doktors cigarett höjde sig i elegant och sirlig spiral i kammarens vindlösa rymd. Det var endast härinne i de små varma rummen, som den fullkomliga friden rådde!

Och doktors blickar följde medlidsamt vandraren, som strävade fram i blåsten långt därborta. Han såg en syn inför sig – en syn, som han ofta såg. Han såg sig själv som ung och fattig nybörjande läkare, då han sprang omkring till fots på sjukbesök i ur och skur i en tunn överrock och då hans ständiga skämt hade varit, när patienterna frågade honom, om det var mycket sjukt i staden: – Inte nog! Inte så mycket som behövs! Det var för mycket länge sedan; det var på den tiden, innan han fått den inkomstbringande praktiken och innan han fått den distingerade anstalten.

Att han fått dem, den där inkomstbringande praktiken och den där distingerade anstalten, berodde nog på att han alltid varit vid så gott humör och alltid förefallit att behandla de sjuka som friska. Han hade

alltid betraktat sjukdomen som bara svaghet, något negativt, något som egentligen inte fanns till – inte fanns till såsom något artskilt. Det enda, som riktigt existerade, var hälsan, och den fanns i grunden hos alla; och hos alla sina sjuka var det alltid den han hade byggt på. Hälsan var begäret att leva: att leva angenämt och förnuftigt; och det begäret fanns innerst inne hos alla. Hela doktors metod var ”livsbejakelse”, i förening med hygien och sunt mänskligt förnuft. Doktorn tyckte om att resonera med sina patienter, och i och med det att han fick dem att resonera, voro de inne på förnuftets ljusa stig. Men doktorn resonerade inte uteslutande eller förnämligast med ord; det docerande och pedantiskt tillrättaläggande låg honom fjärran. Det väsentliga i hans metod gick ut på att låta de lidande med hela sin varelse förnimma, att det var behagligare att leva i ljuset än i mörkret. Och liksom förnuftet i regeln var starkare än oförnuftet, plögade ljuset segra över mörkret; och viljan till ett ljus och förnuftigt liv flammade upp, där den tynat. Doktors metod hade varit framgångsrik.

Patienterna hade i varje fall fortsatt att hålla av honom, just därför att han inte uppförde sig som en vanlig läkare. De kunde ibland inbilla sig, att de voro fullständigt friska, att det inte alls fanns något ”vilohem för nervsjuka” och att den fryntlige mannen framför dem var en god vän, som de bjudit in till samspråk. Och oupphörligen kunde det hända honom själv, att han helt glömde sig och på allvar, också han, uppfattade situationen så. Det kunde stundom leda

till att i det vidlyftiga nervsanatoriets dagliga liv åtskilligt inträffade, som en utomstående skulle ansett som bisarrerier eller rentav som absurditeter; men merendels fick allt en god utgång, som inte blott förklarade, utan rättfärdigade det skenbart besynnerliga. När patienterna återställda foro därifrån, brukade de av sig själva hitta på små sentenser i den här stilen: ”Högsta oförnuft är högsta förnuft.” Eller: ”Det är inte den bittra medicinen, som är den effektivaste, utan den välsmakande.”

Mannen ute på den bruna, sörjiga vägen försvann äntligen i en krök, och doktorn sände välbehagligt ut ett nytt rökmoln.

Ja, här på anstalten var det verkligen skönt, här kunde man verkligen känna sig hemma och lugn och ro.

Han gjorde en åtbörd för att även räcka patienten en av dennes goda cigaretter, men hejdade sig i sista stund:

– Det var kanske ändå för mycket ...

Men greve Rick upprepade sin fråga. Det låg ingen iver i hans tonfall, och hela hans hållning var trött, resignerad.

Doktorn sände ut mera rök:

– Nå, min vän, ni är inte vidare hövlig.

Hans röst var milt förebrående.

– Ni vill så snart som möjligt lämna ett ställe, där vi göra allt för att hålla er kvar. Där vi göra allt, för att ni skall trivas, ifyllde han småhumoristiskt förklarande.

Greven skrattade ett glädjelöst skratt.

– Gud skall veta, sade han, att jag längtar härifrån. Som en skolpojke från skolan!

Han steg upp och gick fram till fönstret.

– Det är värst om nätterna, doktor. Då, när jag ligger vaken, innan veronalet börjat verka. Då tycker jag, att jag känner omkring mig alla människor, som med mig ligga vakna i det här stora huset. Jag tycker jag hör dem, hur de kasta sig av och an i sina mjuka bäddar och stöna över den förfärliga svidande förnimmelsen i sina usla huvuden.

Patienten vände sitt bleka ansikte mot doktorn.

– Här är ett inferno, utbrast han.

Doktorn log:

– Ge er till tåls, min käre vän. Ert missnöje skall snart gå över. Alltsammans skall snart vara över. Jag har en liten förtjusande flicka här. Hon kom hit, förstörd av det vanliga: någon kärlekshistoria ...

– Låt mig slippa höra ...

Det ryckte kring den unge mannens mun.

– Nåja! Nåja! Jag ville bara säga, att hon är nästan frisk nu.

Greve Rick tände, utan att be om tillåtelse, i sin tur en cigarrett och gick hän till spegeln.

– När jag ser mig så här i spegeln, kan jag gråta vid tanken på vilken vacker pojke jag ändå var för blott ett år sedan. Ni skulle ha sett mig då! Jag gick under namnet ”vackre Rick”! De kallade mig också för ”galne Rick”! Fastän ingen anade, hur sant det skulle bli!

Han slog häftigt av askan i en liten indisk askkopp; doktorn passade på och företog samma

operation, och därvid lät han sin cigarrett stöta till den andres, som om han ville ge honom en uppryckning eller understryka vad han nu yttrade:

– Ni borde blygas, min gosse, att stå så där och lamentera över ert förlorade utseende. Det är för resten inte alls förlorat. Ni är litet för mager och blek just nu. Men det skall inte dröja länge, innan ni blir er lik igen.

Och därmed gjorde han en skämtsam bugning och avlägsnade sig.

*

Utkommen i korridoren stod han ett ögonblick tankfull; så knackade han på en av de många dörrarna och klev in.

– Vem är det?

Rösten kom från en flicka, som satt hopkrupen på en mjuk fäll framför kakelugnen. Man såg inte hennes drag, bara en massa ljust hår, som fuktigt och krusigt hängde nerför hennes rygg.

Doktorn skrattade.

– Tvättar ni håret? Vem har lovat er det?

Flickan vände sig hastigt om. Det rosiga, täcka ansiktet, där ett par blå ögon glänste som safirer, hade ett uttryck mycket snarlikt en tjuvpojkes, som begått ett lyckat streck.

– Sitt ner, sade hon och pekade på en länstol alldeles maken till den hos greve Rick. Men skall doktorn för ovanlighetens skull försöka sig i den stränga tonarten, så rymmer jag direkt till min redaktion och skriver en riktig skandalartikel om det här fängelset!

– Ett fängelse det här? Min snälla lilla fröken journalist, ni nedslår mig med precis samma omdöme om mitt sjukhem, som just nyss avkunnades av en ung herre ett par rum härifrån.

Flickan lutade sig närmare brasan och sade brådstörtat:

– Doktorn borde inte tala om de andra. Det är förfärligt, att det skall finnas så många sjuka här.

– Men nu hade jag en särskild mening därmed.

Hon såg upp mot honom, i det hon slog tillbaka håret från ansiktet.

– En mening? Vad kan det vara?

– Om fröken ser in i elden igen, skall jag förklara det.

Lydigt vände hon åter ansiktet mot brasan.

– Ni är alldeles frisk nu, började doktorn; hans ton var helt affärsmässig. När ni kom hit, var det inte bara, att ni hade arbetat som en slav, ni hade också älskat som ... som en kvinna.

Han kastade en snabb blick på det lilla orörliga huvudet och kände en stark frestelse att smeka det. Hans röst blev än torrare; det var tydligt, att han sökte behärska sin rörelse.

– Alltså, ni hade bränt ert ljus i båda ändarna. Och det var nära, att ni brunnit upp alldeles, mer nära, än ni någonsin anade. Många nätter då jag hörde er omväxlande fabla litteratur och yrka på att få skriva färdig en novell till följande dag och omväxlande ropa på en viss Rick, trodde jag, att den låga jag fått att vårda skulle brinna ner. Slockna som det där oförståndigt antända ljuset jag talade om!

Men, gudskelov, nu brinner lågan åter lugnt och sansat. Emellertid vill jag inte neka till att jag fattades av ett rätt stort intresse för den där Rick, vars namn ni uttalade, som om ni smekt det med läpparna. Jag fick lust att ta reda på honom för att se, vad det var för en figur; jag nästan beslöt mig därför. Då skickar ödet till mitt sjukhem en ung man, som är så vacker och intelligent, att till och med mitt förhårdade sinne led av att se honom pinas i den avgrund, dit en viss Rosie hade störtat honom.

Doktorn utsade namnet, som om han icke haft den ringaste misstanke om att flickan framför honom kunde rycka till därvid som för ett slag.

– Nåväl, fröken, fortsatte han, denne unge man tillbragte sina nätter med att i ångest ropa på Rosie. Och ett par rum därifrån ropade ni på Rick. Det var mer likt en komedi än något av den dramatik jag sett på den här teatern, där det ändå utspelats en ganska rikhaltig repertoar.

Flickan sprang upp. Hon stod framför honom i sin mjuka röda morgonrock och med håret i vild oordning över panna och ansikte.

– Är Rick här? framstötte hon. Det lät mest likt en snyftning. Är Rick här?

Doktorn såg lugnt på henne.

– Ja, fröken Rosie. Rick är här.

Hon stod där, som en brottsling nästan, vit i dragen och med sänkt huvud.

Doktorn hade haft lust att ta henne i sina armar och tala de vekaste ord; men han sade helt torrt:

– Jag vet inte, vad som förefallit mellan er två. Men vad jag vet är, att faran för er är över. För den unge Rick finns det dock ett förbehåll: han kommer alldeles bestämt att återfalla i sin mjältsjuka, om inte ni hjälper honom.

– Kan jag hjälpa? Det kom i en flämtning, men det låg en förvåning i hennes röst, som gjorde det svårt för doktorn att undertrycka ett småleende.

– När kan inte en älskande kvinna hjälpa? sade han. Om ni är den hjälpsamma själ jag tror er vara, bör ni klä er i sköterskedräkt och gå in till honom. Först kommer han inte att känna igen er; och när han gör det, överlämnar jag åt er kvinnliga godhet att sköta om allt det övriga. Men till en början bör han kanske inte veta, att ni själv varit sjuk här. Det är bättre, att han tror, att ni blivit syster. Det är så romantiskt.

Doktorn skrattade högt. Rosie var allvarlig. – Och ni är alldeles säker på att han blir frisk då?

– Alldeles säker.

Flickan lyfte långsamt huvudet och tittade på doktorn.

– Då vill jag göra det, sade hon.

Och hennes röst var så fylld av stilla jubel, att den ej kunde kännas igen.

*

Frampå eftermiddagen, då den klara vårdagen övergått i en blåaktig skymning, knackade syster Rosie på n:r 11. Så försagd var hennes knackning, att den inte måtte hörts därinne, ty ingen svarade.

Syster Rosie dristade dock inte knacka en gång till, utan steg sakta på. Framme vid fönstret, med ryggen mot ingången, satt Rick och drack sitt eftermiddagste. Han hörde henne ej, förrän hon stängde dörren; då sade han, utan att vända på huvudet:

– Är det syster?

Flickan borta vid dörren fick svälja två gånger, innan hon kunde svara.

– Ja, det är det, greven.

Så blev det tyst.

Syster Rosie gick fram och satte sig i en stol vid divansbordet. I spegeln mittemot granskade hon sin bild.

Det fanns verkligen ej mycket skillnad på henne och de riktiga sjuksystrarna. Hon strök undan en liten hårlock, som smugit sig fram under den vita mössan, och kände sig nu litet modigare.

Hon såg bort till fönstret. Han satt alltjämt orörlig och stirrade ut. Det vackra ansiktet var magert, och så blekt, att huden tycktes strama åt över kindknotorna.

– Vill syster ge mig litet mer te? Men det finns visst inget vatten på kannan.

– Jag skall ringa på Marie, sade hon och gick fram och tog kannan.

För första gången såg han upp.

– Förlåt, jag trodde det var syster Thérèse.

I hans röst låg en hövlig likgiltighet, som lugnade henne. Han hade ej känt igen henne.

När vattnet kom in, serverade hon honom och stod sedan bredvid, medan han drack.

Dagern föll på hennes ansikte. Plötsligt ropade Rick till:

– Gud, vad ni är lik henne!

Syster Rosie mötte inte hans blick.

– Vilken henne?

– En liten författarinna jag känner. Hon var en briljant talang. Och så skrev hon en gång en berättelse, där jag var hjälten.

Han tystnade med ens.

Syster Rosie skrattade. Hon skrattade verkligen.

– Nå, men det var väl smickrande, att vara hjälten i en berättelse?

Syster Rosies röst lät helt munter.

Greve Rick gjorde en otålig gest.

– Föreställ er, att ni är en man, som älskar en flicka, älskar henne utan hejd och måtta, och att denna flicka tar och skriver en spirituellt historia, där hon skildrar er kärlek, men också er själv och era svagheter, på ett sätt, som kommer er att utropa: ”Detta är jag. Kan hon skriva så, då älskar hon mig inte!” Vad skulle ni då göra? Skulle ni bara finna det smickrande?

Interpellationen kom väl tvärt; syster Rosie knöt sina små händer så hårt, att det gjorde ont, men hennes ansikte var lugnt, då hon svarade:

– Ni kan väl förstå, att den frågan inte är lätt att besvara.

– Vet ni, vad jag gjorde? Men jag fattar inte, varför jag talar om detta till er. Det var er likhet med

henne, som gjorde mig så öppenhjärtig. Jag ber om ursäkt. Det här kan omöjligen intressera syster.

Och Rick satte handen för ögonen med en tung suck.

Syster Rosie lade lätt sin arm på hans.

– Fortsätt ni! Det gör er bara gott. Vad gjorde ni?

– Jag bar mig åt som en dåre; och det är ju också, vad jag är. Jag rusade upp till redaktionen av den tidning, där hon publicerat sin novell och där hon var fast anställd som medarbeterska. Jag fann henne ensam och sade henne flera hårda ord, än jag förut sagt någon i hela mitt liv. Jag sade henne, att de kyssar hon gett mig brännmärkte mig, ty de voro falska. Jag sade henne en mängd rysliga saker. Och det var med en grym glädje jag såg hennes lilla älskade ansikte bli allt blekare. Sedan minns jag inte mycket mer, ty hemkommen insjuknade jag häftigt. Ser ni, syster, jag älskade henne så mycket, slutade han, liksom för att försvara sig.

Syster Rosie kände, att hon måste säga något.

– Jag tror, att om jag varit den kvinnan ...

började hon, men höll genast upp och betraktade så uppmärksamt mattans mönster, som om detta haft något samband med ämnet.

– Vad så, syster?

– Om jag varit den kvinnan, hade jag blivit förtvivlad!

– Varför? Den kvinnan kunde ju inte bry sig mycket om mig, då hon skrev om mig på det viset.

Syster Rosie kände sig plötsligt, som om hon blivit en advokat, som måste försvara en oskyldigt dömd.

– Ser ni, sade hon ivrigt, den där flickan älskade nog er, men hon levde för sin konst, och jag förmodar, att konstnärer inte älska på samma sätt som vi vanliga. Jag har läst någonstans om en världsberömd violinist, som efter mötet med sin älskade spelade så, att hans musik komprometterade hans dam. Så är det kanske även med dem, som skriva. Pennan är deras fiolsträng, och det genomlevda formar motståndslöst deras ord. Jag tror, att när er älskade gick ifrån er, var hennes själ uppfylld av jubel. Intet var väl då naturligare än att jublet sökte efter uttryck. Jag har alltid hört, att författare lika litet kunna låta bli att ge uttryck åt vad de känna, som fåglarna kunna låta bli att sjunga, när solen går upp.

Rick reste sig och började gå fram och tillbaka på den mjuka mattan.

– Men, syster, sade han, hon skrev inte bara om jublet. Hon ritade av mina svagheter, framställde dem här och var i en löjlig dager ...

Flickan vid fönstret fick tårar i ögonen. Darrande sade hon:

– Tror ni ej, att en diktare måste se alla sidor också hos den älskade? Kanske borde hon inte ha låtit trycka det där. Men det är ju yrket ...

– Man växlar inte kärlek i pengar, bröt Rick ut. Man utmyntar inte mötet med den älskade i artiklar och ”bidrag”. Jag har lidit nog av detta.

– Skall ni aldrig kunna förlåta henne?

– Jo, om hon komme och sade ”förlåt”. Men hon är så stolt. Och för resten kan hon väl ej älska mig så mycket.

Flickan lutade sig plötsligt mot stolskarmen och brast i gråt. Hon fann sig vara en bra dålig advokat, men hon kunde inte hjälpa det; och så var hon ju ännu svag efter sjukdomen.

Den bleke Rick blev nästan som ett lakan i ansiktet. Han begrep ingenting, stod bara och stirrade på den lilla gestalten i den blå sköterskedräkten.

Då lyfte hon upp huvudet och såg honom rätt in i ögonen. Hon var inte särskilt till sin fördel just då. Mössan hade åkt på sned, och ansiktet var rött och upphettat av gråten.

– Rosie! Han ropade namnet högt och sprang fram till henne.

– Rosie, min egen älskling; och hon lutade huvudet mot hans rockärm och stammade något osammanhängande, som han rakt inte blev klok på.

Men det enda han brydde sig om var att kyssa henne och smeka henne och tusen gånger upprepa dessa ord, som han ej på så lång tid fått uttala:

– Min älskling, min flicka, min älskade!

Och så kom doktorn med utskrivningssedeln.